

Slovenščina-knj.

2. LETNIK

PROTESTANTIZEM NA SLOVENSKEM (1550- 1595)

1. Značilnosti dobe v literarnem in verskem smislu:
Cerkev se močno oddalji od Kristusovega nauka. Cerkev gradi bogate cerkve. Reformatorji želijo spremeniti Cerkev v skladu s prvotnimi krščanskimi načeli. Veliko ljudi stopi na stran reformatorjev. Protestanti svoj verski pouk vršijo v narodnih jezikih, poudarjali so pomen branja Biblije ter petja v domačem jeziku. Zvrsti so bile deloma literarne večji del po literarne. Oblike pisanja: Prevod svetega pisma, zbirke odlomkov iz svetopisemskih besedil, katekizem, pripomočki za pisanje in branje so slovnica, slovar in abecednik, pesmarice. Oblika teh spisov je bila prozna ali pesniška.
2. Pomembni predstavniki in njihovi najpomembnejši prispevki za razvoj jezika in književnosti:
Primož Trubar(1508-1586)-Katekizem in Abecednik, Ta evangelij sv. Matevža, En regišter... Ena kratka postila, Cerkovna ordninga
Jurij Dalmatin(1547-1589)- Biblija, molitvenik, katekizem in pesmarico
Sebastijan Krelj(1538-1567)- 11 pesmi, Otročjo Biblijo in prvi del Postile slovenske, imel je dosleden črkopis, čistejši jezik, uvede rabo naglasnih znamenj
Adam Bohorič(1520-1599)- Artice horule-Zimske urice(slovnica)
3. Pomen dobe za Slovence v literarnem in socialnem smislu:
Pomembna je dejavnost reformatorjev na kulturnem in jezikovnem področju. V tem obdobju niso nastajala literarna dela, temveč poučna. Večina besedil je bila prevedenih

iz tujih jezikov. Reformacija pomeni za Slovence začetek slovenske književnosti in slovenskega knjižnega jezika.

4. Življenje in delo Primoža Trubarja:

Rodil se je v Raščici pri Velikih Laščah leta 1508. Šolal se je na Reki, kasneje v Salzburg, Trstu in na Dunaju. Šolal se je za katoliškega in protestantskega duhovnika. Bil je vodja Slovenske protestantske cerkve, reformatorske ideje, bojevit verski reformator, dolgoletno pregnanstvo. Umrli je leta 1586

Protestantizem je vera, reformacija pa je gibanje. Predstavniki: Zvingli, Erazem Rotterdamski.

Primož Trubar: O zidavi cerkva

Vsem Slovincem gnado, mir, milost inu prove poznane božje skuzi Jezusa Kristusa prosim (Primož Trubar: iz predgovora). Prevedel je novo zavezo. Ni besedilo ampak je del verskega besedila z naslovom En regišter...ena kratka posila(razlaga besedila iz evangelija). Besedilo je nastalo, ko je Trubar služboval v Loki pri Radečah, torej je pisal iz osebne izkušnje, vendar pa spominu ni takoj zapisal-spominska ali memoarska proza. Besedilo je pridiga, gre za primer protestantske pridige, torej ima versko vsebino in ker jemlje primere iz vsakdanjega življenja, jo imenujemo eksampli. Vsaka pridiga je napisana z enim namenom: poučiti vernika, ga usmeriti na pravilno pot-versko-moralni nauk. Izhodišče je protestantska miselnost naj bo čim manj verskih obeleži predvsem zato, ker so cerkve zidali na račun revnega ljudstva.

Interpretacija besedila:

Pred 28 leti je služil v loki pri Radečah kot duhovnik. Ženski sta se prikazala dva svetnika, ki sta rekla, da če ne bodo zgradili cerkev bodo poslali kugo. Ženski so verjeli in iz lesa zgradili kapelico in tam začeli maševat, živali so darovali. Pridigal je proti takem darovanju,zato je mogel pobegniti. Jerneja je napotil da naj gre vprašat , kdaj svetnika prihajata k nji. Žena je rekla, da vsako noč ob polnoči prideta k njej dva črna moža. Jernej jo vpraša če sta bela, a ona odgovori , da je hotela reči da sta bela. Prav tako je druga gospa želela da se zgradi cerkev Pri treh kraljih na Bruniku. Blizu rojstne hiše je stala cerkev Marije na Slevici. Šavleča Katerina, Margeta Hudakončevka in Gregor Trubar se je prikazovala Marija , zato hočejo da se na Savnici zgradi Nunski samostan. Cerkev je ljudem pobrala obleko in živino. Zarad tega je župnik in mežnar doletela petkrat hujša kazen. Župnika je ubil svak, mežnarja so ujeli Turki, strica gregorja je pokončalo drvo, Hudakončevko se ne ve kako je umrla, ko je potovala v Aachen. Pravtako je bilo z cerkvijo na Sveti gori pri Gorici ko je tam prišla huda gospa. Veliko je takih župnikov in škofov, ki molčijo o milikovih ofrih. Tej ki molčijo in o tem ne pridigajo bodo prišli v pekel če se prej ne pokesajo.

Pridigo začne s tem, da pove da se mu je to ugodilo pred 28 leti, s tem podkrepi verovanje. Primer eksamplov- eksamplična pridiga z versko-moralnim naukom. Je versko poučna, pol literarna ima praktičen namen in estetski učinek. Pesniška sredstva: ponavljanje(vezniki), alegorija, zamenjan besedni red, primera, nižji pogovorni izrazi, vulgarizem, germanizem...

PROTIREFORMACIJA IN BAROK NA SLOVENSKEM

Po letu 1573 začne oblast izganjati protestante, jih preganjati z zapornimi ukazi, s prepovedjo pridiganja in z denarnimi kaznimi-začne se obdobje protireformacije. Leta 1598 je izšel ukaz o prepovedi delovanja vseh protestantskih ustanov in pridigarjev. Verske komisije pod vodstvom škofa Tomaža Hrena so rušile protestantske molilnice in sežigale protestantske knjige. Protireformatorji so prizanesli le Dalmatinovi Bibliji. Protireformatorsko književno

delovanje je bilo skromno, med najpomembnejšimi je bil izid priročnika za katoliške duhovnike Evangelija inu listuvi, ki ga je po Dalmatinovi Bibliji priredil jezuid Janez Čardek. Leta 1613 ga je jezikovno popravil in izdal Tomaž Hren

Obdobje slovstvenega zastoja(50 let)- ne dobimo niti ene same slovenske knjige-ustavi se razvoj slovenske književnosti. Zgodi se na začetku razvoja slovenskega književnega jezika. Obdobje slovenskega baroka se v književnosti začne leta 1672, ko je izšla 2 izdaja Evangelijev inu listuve(Janez Ludvig Schonleben). To delo sicer ni baročno, je pa prvo po dolgih letih. Zlato obdobje slovenskega obdobja je trajalo približno od leta 1700-1730. Pisci so bili po večini menihi, ki so pisali za potrebe duhovnikov, redkeje za potrebe ljudstva. Najpomembnejša oseba dobe je Janez Svetokriški z znamenitimi pridigami, zbranimi v svetem priročniku. Poleg pridig so izhajali molitveniki, verska premišljevanja, katekizmi in uvodi vanje, nastajale so verske igre in cerkvene pesmi. Prvo ohranjeno slovensko dramsko besedilo je Škofjeloški pasjon, ki ga je priredil in prevedel oče Romuald. Med pesniki nabožnih pesmi sta pomembna Ahacij Steržinar in Frančišek Miha Paglovec. Prevladujejo politerarna besedila. Pomemben je tudi Janez Vajkard Valvasor, ki je s svojo Slavo vojvodine Kranjske postavil temelje slovenskemu narodopisju, zemljepisu in zgodovini. Rekatolizacija vrnitev v obdobje pred protestantizmom. Barok se konča 1768 z Markom Pohlinom: Kranjska gramatika. Z drugo slovensko slovnico se začne razsvetljenstvo na slovenskem.

V nasprotju z razvitimi baročnimi slovstvi Evrope je slovensko slovstvo te dobe samo v omejenem pomenu besede baročno. Predvsem ni poznalo pravih literarnih zvrsti baročnega slovstva(lirskih pesmi, pesnitev, dram). Ostalo je predvsem cerkveno. V okviru ljudskega slovstva se je razvila Lirika novega tipa. Zato dobo ni mogoče govoriti o Baroku v slovenskem slovstvu kot o pravi smeri, ki bi tako vsebino, kot obliko slovstva, pač pa samo o sledovih baroka pri nas

Barok je evropska umetnostna smer, katere se Slovenci niso izognili. Beseda barok pomeni biser nepravilne oblike. Najprej se razvije v kiparstvu(črna in zlata barva, pretiravanja), v slikarstvu.

JANEZ SVETOKRIŠKI: NA NOVIGA LEJTA DAN

Življenje in delo Janeza Svetokriškega: Rodil se je 1647 v vasi Križ v Vipavski dolini, pravo ime mu je Tobija Lionelli; mati je bila Slovenka oče pa Italijanski plemič. Z 17 leti stopi med kapucinarje (nemški red), po študiju je postal pridigar in služboval po slovenskih deželah, kot pridigar je potoval. Nazadnje je služboval kot glavni menih v Gorici in leta 1714 umrl.

Dela: Iz obdobja ko je služboval smo Slovenci dobili zbirko pridig z naslovom Sveti priročnik(Sacrum promptuarium)- 5 knjig pridig. 233 pridig oz. vseh 5 knjig skupaj obsega okrog 3000 strani. To je izredno obsežno in pomembno delo (barok obnavlja slovensko književnost). S to zbirko je postal Svetokriški najimenitnejši pisatelj v dobi baroka, s čimer ni samo obudil književne tradicije ampak tudi cerkveno govorništvo(retorika).

Na novega lejta dan: ta pridiga je nastala kot nagovor zakoncem pri maši na novo leto. V tej pridigi Janez Svetokriški polaga zakoncem na dušo nauk kakšni naj bodo, da bo njihov zakon srečen, uspešen. Svetokriški je v strukturi pridige izredno natančen, saj pridemo do versko-moralnega nauka po korakih.

Interpretacija odlomka:

Uvodni nagovor: poslušalcem pove o čem bo govoril-nagovori poslušalce.

Eksempli: prva zgodba govori o ženinu in nevesti iz Rima, ženin pošlje nevesti robček s podobo rimske cesarice Livije in napisom »taka bodi«. Torej naj bo strpna in zvesta, kot je bila Livija svojemu možu. Nevesta je razumela sporočilo in izvezla robček s Sokratovo podobo in napisom »tudi ti bodi tak«, tudi Sokrat je bil pokoren svoji ženi. Svetokriški poziva zakonce, naj se ravnajo po tem paru iz Rima. Druga zgodba govori o ženi, ki je hotela vedno imeti zadnjo besedo. Mož je za večerjo prinesel drozge, za katere je žena trdila, da so kosi. Sprla sta se in mož je ženo pretepel. Ko se izve za vzrok prepira, se žene v mestu sprejo s svojimi možmi, ker ženske dajo prav ženi, moški pa prav možu. Svetokriški se spet sklicuje na Livijo in njeno ravnanje. Tretja zgodba pa govori o moški nesposobnosti: žena je morala po opravkih, možu pa je zaupala piščeta. Moža je na straži premagal spanec, jastreb pa mu je medtem ukradel pišče. Ko se je žena vrnila, je opazila da eno pišče manjka in moža zaradi nepazljivosti pretepla. Naslednji dan se je zgodilo isto, le da je od strahu pred ženo pojedel »strup«, ki je bil v resni med. Žena je obupana spoznala, da si je zastonj razbijati glavo, če mož ni za nobeno rabo. Pridigar se vrne k uvodni zgodbi in roti žene, naj se zgledujejo po Liviji in moške naj se zgledujejo po Sokratu.

Z vmesnim naukom je Svetokriški ustvaril dogajanje, temu se reče zaviranje ali _____. Življenje je preveč komplicirano in je polno resnih in neresnih težav zato se je nesmiselno prepirati zaradi malenkosti, prerekati zaradi tujih zadev.

Značilnosti jezika: dialektizem(primorsko narečje: peršona, nucali), germanizem(šenkat, štancana, šrajat), italijanizem(poconetel, peršona),ponavljanje(faconetel), stopnjevanje, podvojevanje, retorično vprašanje, zamenjan besedni red, latinski citati, nazoren, barvit in slikovit jezik.

Slog: prepojen z baročnimi elementi kot so nabreklost(preveč okrasnih pridevnikov, pesniških sredstev, retorično), obloženost s primerami, alegorijami, citati, metaforami, humornimi vrviki in antitezami(jeza-potrpežljivost).Naš jezik je zelo okužen z prevzetimi besedami.

Primeri za eksempl: Zgodba o ženini in nevesti iz Rima, Zgodba o drozkih, Zgodba o nesposobnem možu.

Primer za moraliziranje: V zakonu je treba biti potrpežljiv, spregledati napake drugih, nesmiselno se je prepirati zaradi malenkosti, nesmiselno je spreobračati druge, treba je biti potrpežljiv.

Primer za verizem: resničnost, objektivnost, nekaj kar je resnega.

RAZSVETLJENSTVO NA SLOVENSKEM

Je prvo posvetno obdobje v slovenski književnosti. Literatura ni več povezana s Cerkvijo: niti po vsebini, niti po namenu. Začne se leta 1768, ko Marko Pohlin izda drugo slovensko slovnico: Kranjska gramatika.

V Kranjski gramatiki v nemško pisanem uvodu poudarja potrebo po slovenski slovnici in slovarju: "brez teh dveh knjig se jezik ne bo mogel dvigniti"- prvi slovenski javni izraz preroda v književno jezikovnem prizadevanju. Pojavlja se vprašanje kateri jezik naj bo podlaga za razvoj slovenskega knjižnega jezika. Ali naj bo to preprost kmečki jezik, ali naj gre razvoj slovenskega jezika v zahtevnejšo znanstveno smer. Dilemo poznamo pod črkarsko pravdo oz. jezikovno vojno.

Drugi zelo pomemben krožek je bil Zoisov krožek. Žiga Zois je imel veliko knjižnico, kjer so brali knjige, se izobraževali, drug drugemu pomagali, se učili ter skupaj načrtovali. Krožek je bil naprednejši in liberalen in zato velja njegovo mentorstvo pomeni idejno osnovo za razvoj slovenske književnosti in jezika. Pri njem so se zbirali: Kumerdej, Japelj, Vodnik, Metelko, Linhart, Kopitar. Žiga Zois velja za prvega slovenskega literarnega kritika. Japljev, jarzenističen krožek- v tem krožku je nastal drugi prevod Biblije. V tem času dobimo prvi slovenski literaturi zbornik: Pisanice(od lepih umetnikov)so dokaz da so se slovenski preporodniki zavedali vsestranskega razvoja književnosti in seveda slovenskega jezika. Tu je svoje prve pesmi objavljajl Valentin Vodnik. Prva slovenska opereta s kar 283 verzi- Belin Dobimo prvi slovenski časopis Lublanske novice. Urednik je bil Valentin Vodnik prvi slovenski novinar.

VALENTIN VODNIK (1758-1819)

Rodil se je 1758 v Zgornji Šiški pri Ljubljani. Šolal se je v Novem mestu in v Ljubljani, nato je stopil v frančiškanski red. Služboval je kot duhovnik po gorenjskih župnijah, nazadnje kot kaplan na Koprivniku nad Bohinjem, kjer se je spoznal z Žigom Zoisom. Leta 1798 postane profesor na Ljubljanski gimnaziji. Za časa Napoleonove Ilirije postane gimnazijski ravnatelj in nadzornik osnovnih šol. Leta 1815 se je upokojil. Umrl je 1819 v Ljubljani.

Dela: Časnikarstvo: Lublanske novice(179-1799), Velika pratika(1795-1797), mala pratika(1798-1806) Poučne knjige: Kuharske bukve(1799), Babištvo(1818)

Šolska in jezikovna dela: abeceda za prve šole(1811), Pismenost in gramatike za prve šole(1811), početki gramatike, to je pismenosti francoske gospode Lhomonda(1811), Slovenski-nemško-francoski abecednik(1812), slovar nemško-slovensko-latinski(rokopis; 1813)

Literarna dela: Pesme za pokušino(1806), Pesmi za bambovce(1809)

Vodnik je z budnicami budil narodnostno in domovinsko zavest takratnega kmeta, obrtnika in meščana(Zadovoljni Kranjec in Dramilo mojim rojakom). Pisal je tudi osebnoizpovedne pesmi(stari pevec ne boj se peti, Moj spominek). Njegove basni pa so napisane v duhu razsvetljenstva s poučno moralo(Sraka ino mlade, Kranjski in Nemški konj). Ni lirski pesnik(prvi je Prešeren).

Pesma na moje rojake (Dramilo)

Prvič je bila objavljena v Veliki pratiki 1795 (1806-Pesmi za pokušino). Izdana je bila brez naslova saj se Vodnik ni mogel odločiti katero razsvetljsko idejo bi izpostavil v naslovu, ali komu je pesem namenjena-Pesma na moje rojake, ali kot budnico-Dramilo. Tema pesmi je tipično razsvetljska, saj želi Kranjcem razsvetliti pamet, um ter jih prebuditi iz zaspanosti, neaktivnosti. Zaradi tega se navdušuje nad Slovincem, prelepo deželo, naravnimi danosti in njegovimi pozitivnim značajem, ki ga je le treba prebuditi. Da pa bi pesem res dosegla svoj namen (prebuditi zavest), je izbral ušesu všečen ritem alpske poskočnice- pri Vodniku je svobodnejša oblika tričetrtinskega takta.

V prvi kitici nagovori Kranjca oziroma Slovenca in mu pove, da ima vse naravne danosti, da bi se dobro redili, dobro živeli. V drugi kitici opiše Kranjca. Vuk=uk(um); Kranjc je brihten, trden po postavi samo len je. V tretji kitici neposredno nagovori Kranjca naj se končno spametuje in izkoristi kar mu je dala narava. Ker je pesem optimistično razumna in izraža idejo, ki je svobodomiselna govorimo o tako imenovani utilitarni poeziji.

Pesniška sredstva:nagovor(Kranjci!), vzklik(Kranjci!), poosebitev(iše te sreča), okrasni pridevniki(stergan,prazni), sinekdoba-je govorna figura, vrsta metonimije, posredno poimenovanje nečesa:stergan rokal.

ANTON TOMAŽ LINHART(1756-1795)

Štejemo ga za prvega slovenskega dramatika, saj je napisal 2 dramski besedili(prevoda in priredbi),s katerima je dokazal da imamo Slovenci snov in jezik za dramsko besedilo. Linhart se je po eni strani zavedal, da v svoji literaturi nujno potrebujemo dramska besedila, po drugi strani pa da nima pomembnih vzgledov.

ROMANTIKA

Romantika je literarni slog in obdobje, ki se je razvila na predromantičnih težnjah. Predromantične težnje so pojavi, ki so se začeli kazati že 1760. Leta 1800 pa se te težnje izrazijo v romantiki, ki se konča se 1850. Značilnosti romantike:

- Namesto jasnega razuma so postavljeni moč čustev, strasti in razpoloženj.
- Nasvet človeka ne gledajo več optimistično ampak črnogledo-pesimizem.
- Najpogostejša vprašanja, teme s katerimi se ukvarjajo so:razočaranje, obup, občutek minljivosti, smrt
- Literarnih ustvarjalcev ne zanima več družba, kolektiv ampak jih zanima individuum(posameznik)
- Posameznik je razklan, razpet med stvarnostjo in ideali(zatekajo se v smrt, naravo, sanjarjenje, spomine na otroštvo)

Jezik in slog:sta zapletena poetična oziroma močno estetizirana, vsega je preveč, posledično sta jezik in slog nerazumljiva, težko dostopna bralcu.

ROMANTIKA NA SLOVENSKEM

Začne se 1819, ko je umrl Valentin Vodnik. Prešeren takrat že ustvarja, vendar so njegove pesmi takrat razsvetljske, ljudske, zato štejemo za začetek letnico 1830, ko izide prvi zvezek Kranjske čbelce(Slovo od mladosti).Romantika se konča s Prešernovo smrtjo1848(1850). V tem času smo bili Slovenci pod Avstrijo-fevdalna monarhija in takratni absolutistični Mettersih. Znan je bil po cenzuri(Prešernova Zdravljica). Slovenska romantika je čas prebujanja zavednosti Slovencev, da smo samostojen narod.

FRANCE PREŠEREN(1800-1848)

Rodil se je 3. Decembra v Vrbi, v premožni kmečki hiši. Njegov rod je že pred njim štel več izobražencev predvsem duhovnikov. Najprej se je šolal pri stricu na Dolenjskem nato v Ribnici in nato na gimnaziji v Ljubljani. Leta 1820 je odšel študirat pravo na Dunaj. Med študijem je živel od podpore duhovniških stricev in od štipendije. Leta 1828 konča študij in ko se vrne v Ljubljano postane pripravnik pri odvetniku Baumgartnu. Leta 1832 opravi sodni in odvetniški izpit v Celovcu. Zaradi svojega svobodomiselnega slovesa ni dobil samostojno odvetniško mesto. Leta 1846 dobi advokaturu v Kranju. V letih pred smrtjo je bil izčrpan in bolan in tako 8. Februarja 1849.

Prijateljegal je z Matijem Čopom, ki mu je bil tudi sodelavec s katerim je tesno sodeloval in kateri je vplival na njegovo ustvarjenje. Čopova smrt ga zelo prizadene, v njegov spomin napiše elegijo V spomin Matiju Čopu, pa tudi Krst pri Savici. Od leta 1837 do 1839 je bil

prijateljsko povezan s Poljakom Emilom Korythom, kateri je bil zaradi narodnoosvobodilnega gibanja doma preganjan v Ljubljano. Prešeren mu je pomagal pri zbiranju Slovenskih ljudskih pesmi (Slovenske pesmi Kranjskega naroda). Družil se je tudi z Andrejem Smoletom, ki je bil nagnjen k bohemskemu življenju (pustolovsko življenje), vendar je bil naklonjen kulturi. Pred Smoletovo smrtjo sta skupaj izdala Vodnikove pesmi in Linhartovega Matička.

Prešeren je imel kar nekaj ljubezni, ki so vplivale tako ali drugače na njegovo ustvarjanje. Leta 1824 se je zaljubil v Dolenčevo Zaliko. Med študijem je prijateljeval z Nemko Khlunovo iz Gradca, s katero so ga domači hoteli zaročiti. Leta 1833 se zaljubi v Primičevo Julijo, hčer iz premožne Ljubljanske trgovske družine, vendar je bila njegova ljubezen zavržena saj se je zaročila in tudi poročila z drugim.

Leta 1837 je spoznal mladoletno Ano Jelovškovo in z njo imel troje otrok (dve hčerki in enega sina), vendar se z njo ni hotel poročiti zaradi neskladnosti značajev. Po letu 1840 se zaljubi v gostilničarsko hčer iz Ljubljane-Jerico Podbojevo.

Dela: Pesnikovati je začel, že kot študent na Dunaju. Prvo pesem Dekletam je objavil leta 1827 v listu Illyrisches Blatt. Od leta 1830-34 je objavljaval predvsem v Kranjski čbelci. Po letu 1840 pa je objavljaval v Nemško-Ljubljanskem časopisu Carniola. Leta 1836 je samostojno izdal Krst pri Savici. Sodeloval je pri Bleiweissovih Novicah, kjer so ponatisnili tudi Krst pri Savici. Leta 1846 je dal natisniti zbirko Poezije. Pomemben del njegovega ustvarjanja so pisma večinoma v nemščini, slovenski sta samo pismo staršem, kjer jim sporoči, da ne bo zapustil pravo ter pismo Františku Čelahovskemu. Ostala pisma so bila namenjena predvsem Matiju Čopu, Stanku Vrazu, Bleweissu... V pismih piše o tekoči literaturi, kulturi ter jezikovne zadeve.

V Prešernovem pesniškem razvoju ločimo troje obdobj:

- Mladostno obdobje (1824-1830)
Prešeren v tem obdobju še ni romantik v pravem pomenu besede, saj prevladujejo v njegovih pesmih še vplivi razsvetljenstva in baladne predromantike. Iz tega obdobja so se ohranile Leonore, balada Povodni mož, pesmi Dekletam in Zvezdogledam, Zarjovena divičica ter romanci Hčere svet in Učenec. Razen balade Povodni mož, ki je epska; ostale pripadajo lirski poeziji.
- Zrelo obdobje (1830-1840)
Prešeren postane izrazit romantik pod vplivom starejše romantične šole (Kollarja in Byrona) in tesnega sodelovanja s Čopom. Vpliv nove življenjske izkušnje, ljubezenske in miselne izkušnje so posledica Prešernovega naglega prehoda v duhovno in umetniško območje romantike. Zgradi si romantičen, svetovni in življenjski nazor, usodo posameznika poveže z usodo narodne skupnosti in njene zgodovine. V tem obdobju nastanejo: Slovo od mladosti, Sonetje nesreče, Glosa, Nova pisarija, Zabavljivi sonetje, Sršeni, Dohtar, Turjaška Rozamunda, Ljubljenznji sonetje, Gazele, Sonetni venec, Sonetje po Sonetnem vencu, Dem Andenken des Matthias Čop, Krst pri Savici. V zrelem obdobju po 1836 pa nastanejo še balade in romance, kot so Prekop, Zdravilo ljubezni, Ribič in Ženska zvestoba, ter lirske pesmi Kam?, Prosto srce, Pevcu.
- Pozno obdobje (1840-1846)
Prešeren ponovno oživi kot pesnik, vendar se deloma vrača k motivom in idejam mladostnega in kasneje k izkušnjam zrelega obdobja. Dela tega obdobja so: ljubezenska pesem Nezakonska mati, spominske elegije: V spomin Andreja Smoleta, V spomin Matija Čopa in V spomin Valentina Vodnika, romanca Judovsko dekle in balada Neiztrohnjeno srce, parabola Oglar, Zdravljica, K slovesu, Mornar, Pod oknom...

Najpomembnejša Prešernova pesem je Zdravljica, ki jo je napisal 1844 po prihodu cesarja Ferdinanda v Ljubljano. Pesem je narodno-politična, govori o glavnem cilju naroda in posameznika. Del pesmi je tudi Slovenska himna. Levstik in Stritar sta odkrila Prešernov pomen, njegovo vrednost in je še močneje poudarjala doba slovenske moderne z Cankarjem in Župančičem.

KRST PRI SAVICI

Krst pri Savici je osrednje Prešernovo delo in pomeni tudi za Slovensko pesništvo, besedilo s katerim smo se lahko postavili od bok evropski romantiki. Besedilo je sestavljeno iz treh delov, zasnoval ga je v 2. polovici leta 1835 dokončal pa ga je januarja 1836, istega meseca predložil cenzuri. Izšel je v samozaložbi v aprilu z 600 izvodi. Iz pisem se da razbrati, da je načrtoval pisati že leta 1832(takrat je načrtoval zelo obsežno pesnitev). Krst pri Savici je iz treh delov:

- Uvodni, posvetilni sonet Matiju Čopu
- Uvod
- Krst

Sonet: laški enajsterec, v kvartinah je prestopna rima, v tercinah oklepajoča rima. Uvod je sestavljen iz 25 terc in ene kvartine. Za uvod si je Prešeren izbral kratko pesniško obliko, ki ustreza vsebini epskosti uvoda. Krst ima 53 sterc ali osemvrstičnih kitic. Vsebinsko je ta del bolj lirski, manj je dogajanja, spremlja mu osebno zgradbo glavnega junaka. Zgodovinsko sega v čas prisilnega pokristjanjevanja Slovanov(8.st.)

UVOD

1. Povzetek Črtomirove življenjske zgodbe.

Najmlajši poganski bojevnik se s svojo vojsko bojuje proti kristjanom in beži v Ajdovski gradec – v svojo dedno last. Pokristjanjevanje je bilo krvavo. Črtomir poudarja, da je lepše umreti, kot pa biti komu suženj. A v boju proti kristjanu Valjhunu, edino on preživi.

2. Razčlenitev notranje zgradbe uvoda.

Prvi del: pokristjanjevanje je potekalo s krvavimi boji, saj se je temu velika množica upirala(769-771). Potekal je boj med poganskimi Slovinci-pod vodstvom Črtomira in Valjhunovo vojsko. Črtomir se je bojeval za boginjo Živo in zle bogove starih Slovanov, Valjhun pa je na silo hotel prisiliti krščansko vero. Boj se je zgodil na Ajdovskem gradu. »Slovenec že mori Slovenca; brata-kako strašna slepota je človeka!«deset terc(inzasnova dogajanja in opis položaja vojske). Veliko je bilo mrtvih ljudi. Ko pa je enkrat nastopila lakota, so se zavedali, kaj jih čaka. Nato sledi:

Drugi del: Črtomirov nagovor bojevnikov »ne meč, pregnala bo nas sreča kriva.«, »le malo vam je jedila , bratje! hranim, branili smo se dolgo brez podpore, kdor hoče se podati, mu ne branim.«, »s seboj povabim druge vas junake, vas katerih rama se ukloniti noče,...« Črtomir in njegova vojska porabijo vse zaloge in začnejo stradati, Črtomir neke viharne noči prepričuje svojo vojsko, naj gredo z njim, saj bi raje umrl, kot pa postal suženj. »ak pa neklonijo nam smrt bogovi, manj strašna noč je v črne zemlje krili, kot so pod svetlim soncam sužni dnovi!«-in greje raje v smrt kot pa da bi se odpovedali veri staršev in svobodi. Tale del ima sedem terc in.

Tretji del: odločijo se, da bodo zbežali, ko bo sovražnikova vojska spala, vendar pa je bil Valjhun istih misli, zato pride do velikega pokola , kjer so vsi Črtomirjevi vojaki pomrli. Valjhun išče Črtomirja med padlimi vojaki, a ga ne najde. Črtomir je edini preživel. Ta del ima devet terc in in eno kvartino.

»... vname se strašni boj, ne boj, mesarsko klanje: Valjhunu tam s celo jih močjo objame«, »ne jenja pred, dokler ni zadnja sraga krvi prelita, dokler njih do sope, ki jim bila je vera čez vse draga.«, »leži Kristajnov več od polovice, med njimi, ki so padli za malike, valjhun zastonj tam išče mlado lice njega, ki kriv moritve je velike.«

3. Svobodomiselne ideje v Črtomirovem nagovoru:

- Upanje na boljše čase: »tje bomo našli pot, kjer nje sinovi si prosto voljo vero in postave.«-svobodna izbira vere.
- Boj za slovensko svobodo: »manj strašna noč je v črne zemlje krili, kot so pod svetlim soncem sužnji dnovi«
- Smrtni boj(zadnji boj Slovencev za staro vero)- tema+motiv mladega junaka, ki vodi boj

4. Zakaj je uvod epski?

- Je pesnitev velikega obsega
- Zgodovinska tema, vsebina, podlaga
- Domovinski značaj
- Junaki se bojujejo za vrednote
- Usoda junakov je povezana z usodo skupnosti
- Snov je vedno povezana z vero- krščanstvom

Da bi Uvod ohranil epsko-junaško vsebino bi moral biti Črtomir v naših očeh videti kot zmagovalec in v pozitivni podobi. Tudi njegova vojska bi morala preživeti.

5. Kako jaz razumem konec uvoda?

Zadnjo kitico razumem dvoumno, saj mi ni povsem jasno, za koga naj bi bil Črtomir kriv, za Valjhuna ali za pripovedovalca oziroma bralca; verjetnejše pa je za Valjhuna. Ravno iz tega lahko sklepamo, da se Prešeren ni opredelil do konca. Morda pa je to povod v sam krst. Vendar mislim, da so bili ti boji popolnoma nepotrebni, saj bi se lahko dalo te stvari kako drugače rešiti-ne na silo. Oni pa so to čeprav so bili verni ljudje, reševali s nasiljem, nehumano.

6. Pesniška sredstva

- Stopnjevanje
- Primera
- Prispodobe iz narave
- Posnemanje glasov iz narave

7. Kakšen je Črtomir v uvodu?

Neustrašen, svobodomiseln, odločen... bil je tudi dober govorec, saj je spretno in trezno razložil celotno situacijo. Ničesar ne olupšuje ali popači. Ljudi zna dobro prepričati, a jim vseeno pusti svobodno pot in pravico, da izrazi svojo voljo in mišljenje. Zato je na nek način demokratičen in s tem izraža moč slovenskega duha. Pripravljen je umreti za vero.

Prešeren je uporabil resignacijo: romantično občutenje sveta, življenja, ki je pesimistično izrazil vdanost v usodo in popoln obup, ki se ga ne da premagati.

Tretje posvetilo je nesrečni ljubezni do Primicove Julijeve- neizpolnjeni in večno hrepenenjski ljubezni.

Konec Krsta je napovedal že v tretji kitici Matiju Čopu; bolje, da živita skupaj v posmrtnem življenju, to bo božansko in večno.

Slovenci bi radi imeli svoj ep(da bi prišli na evropsko raven). Prvi roman smo dobili s Jurčičem- Deseti brat(1866).

Ep je najpomembnejša literarna oblika, ki dokazuje, da literatura, narod obstaja. Krst pri Savici ni prvi slovenski ep. Črtomir ni junak- to ne more biti ep, tudi krst ni epski. Valjhun je bil koroški vojvoda in preganjalec nevernikov(pokristjanjevanje je potekalo od leta 769 do 772). Celoten Krst je podnaslovil povest v verzih.

Prvi del uvoda delimo na tri dele:

- Prve tri kitice: gre za umestitev dogodkov in oseb v nek zgodovinski čas in prostor(boj kristjanov nad pogani) »sam Črtomir se z majhnim tropam brani«
- Druge tri kitice: širša družbena situacija se veže na Črtomirja, bojno skupino in tudi prostor se zoži.
- Zadnje štiri kitice prvega dela uvoda: »Slovenec že mori Slovenca, brata-kako strašna slapota je človeka!« to je moralna kitica osnovne življenjske potrebe; so jih izgnali iz gradu

Drugi del uvoda:

Predstavlja vrh Uvoda(Črtomirov nagovor) in Prešeren predstavi svoje svobodomiselne ideje nacionalnega prepričanja(16. kitica) »narveč sveta otrokom sliši slave, tje bomo najdlji pot, kjer nje sinovi vsi prosto voljo vero in postave«, »le malo vam jedila... al jutra čakati more«. Črtomir vojakom daje prosto izbiro, saj bi bil lahko to zadnji boj. Če pa se ne bodo borili, ne bodo imeli možnosti »se prepustiti« svoji veri.

Tretji del uvoda:

Črtomir ima zveste vojake, pripravljene na boj »vname se strašni boj, ne boj, mesrasko klanje.«

Podoba iz narave:

Boj upodobi kot neurje, vihar, povodenj, glasovno slikanje(slišimo sičnike, šumnike)-onomatopoijska-aliteracija. Podoba mrličev, podoba požete njive. Črtomirja na koncu prikaže kot krivca, v začetku pa kot junaka. Iz tercine v kvartino- da je naredil prehod v Krst. Verz uvoda je jambski-laški enajsterec. Rima je prestopna

KRST

Ja tretji del Krsta pri Savici. Stanca je osemvrstična kitica- oktava, oktina. To kitico je Prešeren uporabil zato, ker je Krst Lirski z dramskimi elementi. Iz zgodovinskega- zunanega dogajanja je Prešeren prešel na subjektivno osebnostno problematiko glavnega junaka. V uvodu se je Črtomir ukvarjal s vprašanjem kako obstati kot vojak, deluje kot zgodovinska oseba, vodja poganjske vojske, v Krstu pa se ukvarja z osebno problematiko in vprašanji zakaj sploh še živim, kaj je z ljubeznijo Bogomilo, ali ga še ljubi, ali mu je sploh še vredno živeti. Ta vprašanja so osebno-bivanjska-ekstencialna(bivanje, obstoj). Bivanjske dileme- Črtomir postane romantičen junak, ki je razdvojen med stvarnostjo in sanjami ter željami.

1.stanca: nam pove, da se je Črtomir zatekel k Bohinjskem jezeru in na ta način izrazi svoje občutje. Na zven deluje mirno, v notranjosti pa bije boj, občuti krivdo. Zunanji boj se je sicer končal, v njegovi notranjosti pa ne. Zdaj ga peče vest.

5.stanca: opis Bohinjskega jezera(misel na samomor). Črtomira reši misel na Bogomilo

6,7,8.stanca: vodijo v spomin

11.stanca: ločiti se mora od Bogomile

12.stanca: opis slovesa. V retrospektivnem pogledu, je Črtomir še vedno junak.

13,14.stanca. popeljeta nas v Uvod. V štirinajsti stanci je Črtomir junak, ki pa je bil rez moči. Prešeren ni bil samo verzopisec ampak je tudi obvladal zgradbo.

15.kitica: je zopet pri Bohinjskem jezeru, misel na samomor, vendar ga je odvrnila misel na Bogomilo. Bogomila pa je kriva zato, da je Črtomir odšel iz boja. To z Bogomilo je bila prava pristna ljubezen.

17.kitica: mimo privesla ribič, ki mu ponudi, da ga bo popeljal na varno. Ko nam je vseeno, ko smo v skrajnem obupu, ko izgubimo voljo do življenja, drugi lahko upravljajo z našimi mislimi. Tam je bilo Črtomiru vseeno, le da vidi Bogomilo. Ribič Črtomiru da hrano, Črtomir mu da v vračilo prstan in naroči, naj izve, kaj je z Bogomilo. Pomakne se k slapu Savici.

21.stanca: Črtomir se počuti tako kot slap, njegova notranjost je nemirna, razdvojena, obupan je in zmeden, jezen, neučakan, zamorjen.

22.kitica: pride duhovnik, Črtomir se ustraši, v duši je še vedno pogan in ne zaupa ljudem. Njegovem času so bili večinoma kristjani

23.kitica: Črtomir je srečen, da vidi Bogomilo, vse se zdrami v njem. Samo da ima on svojo Bogomilo.

24.kitica: Bogomila se Črtomirju zelo nežno in izmuzljivo umakne. Vedela je, kako se mora končati.

25.kitica: Bogomila pove Črtomirju, da je kristjanka. Črtomir je bil v tem trenutku potolčen, saj je bila edina misel v boju, s katero je izneveril svoje vojake ravno Bogomila. Obup je vse golobji, vse težje premostljiv, resignacija se stopnjuje. Bogomila pove, da je poganska vera kriva. Starši Bogomile so se krstili.

26,27,28.kitica: Bogomila je reva, sirota, ko ga je čakala. Mučenica Bogomila tako napelje na to, kako ona vidi krščansko vero in Boga. Vera onstran je večna. Eden od razlogov, da se je Bogomila pokristjanila, je da je našla tolažbo v veri.

29,30.kitica: kaj ponuja krščanska vera? Kako dober je Bog, da je stvarnik nebes in zemlje. Parafraza-je literarno-umetniška predelava nekega drugega verskega besedila. Bogomila je v veri našla vse to kar je izgubila, kar išče.

31,32.kitica: na poti domov je srečala duhovnika; nato nekaj svetopisemskega o Adamu in Evi, Bogomila se krsti.

33.kitica: Bogomila je sanjala, da je Črtomir umrl, preživel pa je samo zaradi tega, ker je molila zanj. Tisti občutek, ko je Črtomira tako žrlo-to mu postavi Bogomila. Hvaležen mora biti njej in bogu, da je ostal živ, hkrati pa sta ta dva verza izhodišče klica krivde, za katero kasneje Bogomila pravi, da mu bo Bog grehe odpustil.

35.kitica: Bogomila neposredno pove, naj se zbudi iz krive vere, saj krščanstvo po smrti obljublja posmrtno življenje.

36,37.kitica: to suženjstvo, ki ga tu omenja, je ljubezen. On jo ljubi, vse bi ji dal, vendar dvomi v vero. Rad bi se maščeval Valjhunu in zato nastopi duhovnik.

38. Duhovnik pravi, da smo vsi bratje in branimo vero. Valjhun pa je ravnal po svoji glavi in to nima veze z vero.

39.kitica: Črtomir pove da tudi krščanstvo sprejme, samo Bogomilo naj mu dajo.

40,41.kitica: Naslednji udarec Bogomile: ne upa biti njegova nevesta.

42.kitica: Bogomila pove, da se je zaobljubila bogu-postala je nuna-ne more se poročiti Črtomirom.

43,44.kitica: resignacija Črtomirja se stopnjuje proti dnu

49.kitica: je odločilna ali se bo pokristjanil ali ne. Bogomila je tako božanska, lepa, da se ji Črtomir popolnoma preda in molče sprejme njeno prošnjo.

51.kitica: Bogomila želi videti, da se bo pokristjanil.

52.kitica: Črtomir se krsti.

53.kitica: Črtomir postane duhovnik, Bogomila odide domov k očetu, nikoli več se nista videla.

SLOVO OD MLADOSTI

Nastane leta 1892, objavljena po letu 1830 v prvem zvezku Kranjske čbelce. Zaznamuje začetek romantike na Slovenskem. Ima dva tipična romantična motiva: tožbo in slovo od mladosti, razočaranje nad življenjem. Pesem je ELEGIJA ali žalostinka-je pesniška oblika, ki izvira iz starogrške lirike; v teh pesmih pesniki izražajo žalostno, otožno občutje in razpoloženje. Kitična oblika ni predpisana, torej je svobodna.

Interpretacija:

Prešeren meni, da je za njim lepša polovica življenja- mladost. Primerja sz rožicami, malo je bilo lepega pa še to je hitro ovenelo. Veliko pa je bilo viharjev-jeze, razočaranja. Mladost primerja kot temna zarja. Oksimoron ali besedni nesmisel-temna zarja. Kljub temu si želi mladost nazaj. Spozna, da je že zgodaj spoznal, da je mladost kot temna zarja. Težko je najti zvesto ljubezen, dobro dejanje in pravičnost, čisto vest. Mladost, pravičnost, učenost nima pomena. Sreča mu obrača hrbet, je sovražna. Prepričan je da se usoda že vpiše v zibelki, kolikor imaš denarja-materialistični svet. Ljudje vrednotijo goljufije in laži. Vsa spoznanja, razočaranja, življenjske ugotovitve so mu v srce vsekale krvave rane. V mladosti sanjamo, a vse to je goljufivi up. Celó življenje bo hrepenel po mladosti. Vse kar je naredil do sedaj je brezsmiselno. Kljub vsemu je mladost še vedno najlepši čas človekovega življenja. Pesem ima pet osemvrstičnih stanc ali oktav. Rima: a, b, a, b, a, b, c, c. V prvih šestih je prestopna zadnji dve pa zaporedni. To je zaviranje ali retardacija. 5½ laškega ali jamskega enajsterca.

Dni mojih lepši polovica kmalo

Pesniška sredstva:

Prispodobne, vzkliki, besedna inverzija, preimenovanje, primera, okrasni pridevniki, oksimoron, poosebitev.

PESEM PEVCU

Pesem Pevcu je med enim najpomembnejšimi poetološkimi pesmimi-to so pesmi, ki obravnavajo vprašanje, kako je biti pesnik, kakšen je pesnikov pomen, kakšen je položaj pesnika v družbi. Pesem je izšla 1838v Ilirskem listu z naslovom Osrčenje. S tem naslovom nam je hotel povedati, da gre za pesem iz srca. Premislil si je in jo poimenoval Pevski stan(Pevca tožba).

Vse kitice razen zadnje se začnejo z vprašalnico, vendar ni vprašanje, ker se konča s klicajem - vzklik. Svoje življenje označi kot noč temna. Sporoča, da le kdo ga zna rešit tega trpljenja, mučenja, bolečine, ki ne neha. To izrazi skozi mitološko bitje – Prometej. Opredeli svoje življenje in si želi izbrisat preteklost, ne ve kdo bi mu prevzel misel na prihodnost pa še slabša sedanjost, kako bi ji ubežal. To je vrh te pesmi(število verzov). Pesniku je namenjeno trpljenje; kako boš pesnik, če ne moreš prenašati trpljenje, nesrečen. V zadnji kitici še sklep, sklepna misel, da je pesniku namenjeno in usojeno trpeti, kajti le tako bo njegovo poslanstvo izpolnjeno.

Pesem je zelo sintetične zgradbe. Rima je vokalična lestvica: a – e – i – o – u. Tudi število kitic narašča od in pada: 2 – 3 – 4 – 3 – 2. To je tipična romantična prvina, saj so romantiki samoglasnikom pripisovali poseben pomen(a-globok; o-žalosten; e-ječanje; i-rezek; u-pomiritev). Sklepamo lahko,da je pesem izreden primer harmonije med obliko, vsebino in sporočilom.

Pesniška sredstva:

paralelizem členov, inverzija, okrasni pridevniki, nasprotje.

SONETNI VENEC

Sonetni venec je nastal leta 1833 in ga je 22. Februarja leta 1834 izdal v Ilirskem listu. Posvečen je Primicevi Julji. Vsebuje štiri glavne teme: ljubezensko, bivanjsko, domovinsko in pesniško. Magistrale:moški spol ednine, samostalni; je povezano sporočilo prejšnjih verzov.

1.Sonet: v prvi kitici pove komu je sonet namenjen(Slovenec) in pove, kako je zgrajen. To, kar je Julja Francetu, je Magistral Sonetnemu vencu. Vse misli izhajajo iz ljubezni. Prešeren je petrarkist., ker sta Petrarka in Prešeren pisala ljubezenske sonete neizpolnjeni ljubezni.

Sonet: je stalna lirski pesniška oblika, ki je sestavljen iz dveh kvartin in dveh tercina, obvezen je jambski enajsterec (5 ½ U-). V kvartinah je oklepajoča ali prestopna rima. V kvartinah pove neko zgodbo, ki jo prenese v tercinah v svojo zgodbo.

4.Sonet: trpi zaradi Julije. Svoje pesmi poimenuje žalostinke(mokrocveteče) in njegovo srce je sposobno pisati samo elegije. Prešeren hodi v gledališče in na sprehode. Bil je ateist, a je vseeno hodil k maši, samo da je videl Julijo. Velikokrat je šel ven a je kljub temu redko videl.

6.Sonet: omenja goro Parnas, kjer so hodili pesniki po navdih. Prvi, da so Slovenke govorile nemško,

bile prevzete in zvišane. Njihov odnos do slovenske poezije je bil zaničevalen. Slovensko poezijo v tem času zatirajo.

7.sonet: skupna misel je, da si Prešeren želi enega Orfeja za slovenski narod, popravil razlike med Slovenci, da bomo Slovenci enotni. Prešeren na sebe gleda kot Orfeja. V sonetu prevladuje domovinska in pesniška tema, zanemari pa ljubezen.

8.sonet: je vrh Sonetnega venca, zato ker je na polovici, drugi razlog pa je tema: Slovenski narod, obstoj, zgodovina. Možnost za obstoj, Prešeren vidi v slogi, enotnosti in v tem vidi glavni problem, ker so Slovenci žalostni in zato je tudi pesništvo žalostno. Omeni Samovo plemensko zvezo.

11.sonet: omenja Erinje- boginje maščevanja, Oresta- znan po maščevalnosti, Diane.

12.sonet: Če bi mu Julija namenila malo ljubezni, bi bile njegove pesmi bolj vesele.

13.sonet: kanček upanja.

14.sonet: ve da nima take sreče-podere se upanje, usoda je drugačna.

MAGISTRALE ALI MOJSTERSKI SONET (15. SONET)

Magistralni sonet je sporočilno izhodišče celotnega Sonetnega venca, saj tako kot venec združuje temeljne teme-bivanjsko, ljubezensko, pesniško in domovinsko. Najbolj odkrito je v njem razodeta najbolj njihova preteklost in ljubezen do Julije, ki je tu javna in neposredna(akrostih- prve črke verzov sestavljajo sporočilo). Magistrale je trikrat meta pesem, to pomeni, da je prvi verz magistrala prvi verz prvega soneta, ter zadnji verz štirinajstega soneta oz. zadnji verz prvega soneta prvi verz drugega soneta in drugi verz magistrala...

Poet tvoj nov Slovenec venec vije

Verz je jambski ali laški enajsterec 5 ½ (U-). Rima v kvartini je oklepajoča (A,B,B,A), v tercinah pa prestopna (B,C,B,C,B,C).

SONETJE NESREČE

Je cikel šestih sonetov, ki naj bi nastali v drugi polovici leta 1832. Takrat se je Prešeren vrnil iz Celovca, kjer je ponovno neuspešno opravljal sodne in advokatske izpite. Občutek krivde in osebnega razočaranja, ker je razdril zvezo z Nemko Khlurovo iz avstrijskega Gradca. Misel o razočaranju nad življenjem, ki jo je izrazil v Slovesu mladosti se je utrdila in nadaljevala. Prvič izidejo v Kranjski čbelci, Prvotno je bilo 7 sonetov, vendar je enega sam črtal. Soneti nimajo naslovov, vendar njihovo zaporedje ni zamenljivo, saj se tema življenjskega razočaranja in skrajne bivanjske stiske stopnjuje od prvega soneta do zadnjega sonete, v katerem izrazi le še željo po smrti. Razlikujemo jih po prvem verzu, ali temi, ki prevladuje. Prvi sonet-sonet domotožja; drugi sonet-sonet razočaranja, tretji sonet-sonet usode in

poraženosti, četrti sonet-sonet usode, peti sonet-sonet smrti, šesti sonet-sonet vdanosti v usodo.

1. sonet: Nagovori rojstni kraj Vrbo. Iz Vrbe ga je izvlekla »goljufiva kača« - želja po znanju, želja po denarju, up, da mu bo v svetu lepše, boljše, ki pa mu ne prinese sreče in uspeha. V drugi kitici poda spoznanje, da se je vse kar je upal podrlo, izjalovilo, spreobrnilo v strup. Njegova Notranjost je vihrava. Želi si pridno in delavno ženo, ki ni bogata, razen v duši, zato bi pa mogel doma ostati.
2. sonet: Sonet o spoznavanju sveta, ki prinese predvsem razočaranje. To spoznanje ponazori s popotnikom, ki pride v puščavo in se tam izgubi. Oboje je podoba Prešernovega življenja »življenja gnus, nadlog in stisk ne malo, globoko brezno brez vse rešne poti.«
3. sonet: Sonet poraženosti-vsako upanje je propadlo, umrlo. Prepričan je, da mu je »sreča sovražna.« V tem sonetu prvič izrazi željo oz. misel o smrti.
4. sonet: Nadaljuje misel o sreči, ki je bila zanj klofuta in tudi ne prvič zaznamo Antična mitološka bitja: Pluta in Giganta. Ponovna misel o smrti, ki mu bo s čela obrisala pot.
5. sonet: Počutil se je ujeta, nesvobodno, skrbno, trpeče, obup. Za premagovanje teh težav, mu že zmanjkuje časa. Smrt nagovori, da bi ga po cesti izpeljala iz mesta trpljenja. Ko bo umrl bo mirno živel
6. sonet: Sonet resignacije, popolnega obupa. Nagovori srečo, za katero je prepričan, da mu je sovražna, zato se je navadil na nesrečo, bolečino, trpljenje. Postal je neobčutljiv, ne čustven, popolnoma je otopel. Vseeno mu je, če bo umrl ali ne. Pride v tako fazo, da mu je vseeno, kar se dogaja z njim.

Glosa: je posebna pesniška oblika, ki je nastala, kot komentar neke druge umetniške storitve. Sestavljena je iz štirih decim (10 vrstic), ki jih uvaja uvodna štirivrstična kitica ali moto. V notranji zgradbi, ne koncu vsake decime se ponovi en verz iz mota.

Gazela: od pesnika zahteva poseben občutek za jezik, ritem, rimo. Notranja zgradba: rima ni na koncu ampak na sredini in v vsakem drugem verzu. Pesmi so bile cenzurirane, bile so igrive, ironične.

EVROPSKA ROMANTIKA

Začela se je v Italiji, razširila pa se je v vse evropske književnosti. Predstavniki:

Predromantika: Jean-Jacques Rousseau (Julija ali Nova Eloiza-gre za prvi primer novodobnega ljubezenskega romana, v katerem že najdemo značilnosti sentimentalizma-pretirano čustvovanje)

Gottfried August Bürger (pomemben nemški predstavnik: Lenora-prva umetna balada-prevede FP)

Romantika: Johann Wolfgang Goethe (pesnik: Trpljenje mladega Wertherja-pisemski roman-roman, v katerem so poglavja napisana v obliki pisem- izbral jo je , da je zadostil romantiki-izpovednost, subjektivnost, čustvenost)

Friedrich Schiller (nemški dramatik: Wilhelm Tell)

Heinrich Heine (Lorelaj)

George Noel Gordon Byron (Romanje grofiča Harolda-byronizem-svetobolje)

Percy Bysshe Shelley (sonetist)

John Keats

Walter Scott (Ivanhoe)

Emily Brontë (Viharni vrh)

Victor Hugo (Notredamski zvonar)

Aleksander Sergejevič Puškin(ruski: Jevgenij Onjegin)
Mihail Jurjevič Lermontov (Jadro, Junak našega časa)
Hans Christian Andersen(ni romantik ampak zbira in piše pravljice)
Edgar Allan Poe(maska Rdeče smrti-novela)

Heinrich Heine: Lorelaj

Rodil se je 1797 v Dusseldorfu in leta 1856 umrl v Parizu. Študiral je filozofijo, književnost, postajal lirski pesnik, na katerega je vplival angleški romantik Byron. Zapustil je judovsko vero in prestopil v protestantizem. Doštudiral je pravo. Po duši in po prepričanju je bil svobodomiseln. Nemška družba mu ni bila všeč, zato se je odselil v Francijo, v Pariz, tu je živel kot svobodni ustvarjalec. Proti koncu življenja je hudo zbolel, bil je hrom in umrl povsem osamljen. Bil je predvsem pesnik: Zbirke pesmi: Knjiga pesmi, Nove pesmi, Romanser, Nemčija, zimska pravljica, Šleziski tkalci.

Lorelaj: je v slovenščino prevedel Mile Klopčič. Lorelaj je lirski balada, ki je nastala po motivu iz ljudskega slovstva in ljudske bajke, ki pravi tako: Lepa Lore Lay je s svojim čari pogubljala moške. Bila je namreč vodna vila, ki je sedela na skali, pela in si česala dolge lase. Njena podoba je bila demonična, torej uničujoča. Heine je uporabil podobo take ljubezni, za izpoved svoje osebne ljubezenske izkušnje. Očitno je tudi njega demonična ljubezen pogubila.

1. Utemelji trditev, da je pesem osebnoizpovedna in temelji na motivu iz ljudskega slovstva.
Pesem je osebnoizpovedna, saj je pesniški subjekt pesnik, ki izpoveduje svoja čustva. Motiv se navezuje na ljudske pesmi in pripovedi o zapeljivih vodnih vilah, ki s svojimi čari pogubljajo čolnarje.
2. Izlušči in po kiticah določi epski del pesmi.
Epske kitice: 3. in 4. - sirenino česanje las in petje; 5. - čolnar, ki pluje po reki; 6. – čolnarjeva smrt.
3. Ta motiv pogubljanja z mameče sladkim glasom je znan tudi v Antični književnosti. Poišči ga.
V delu Homerja: Odisej in sirene je znan motiv pogubljanja z mameče sladkim glasom. Odisej se je dal privezati ob jambor, da ga neustavljiva želja po bližini siren ni mogla zamamiti na čeri, mornarjem pa je dal z voskom zaliti ušesa, da jih niso mogli slišati.
4. Katero izrazno sredstvo pesnik uporabi za izraz omamne ljubezni?
Pesniško sredstvo; okrasni pridevnik.
5. Definiraj in utemelji, da je pesem lirski balada.
Pesem je lirsko-epska balada. Pesem sporoča, da je moč ljubezni ob srečanju z usodno žensko lahko pogubna in varljiva. Zaradi smrtnega konca in skrivnostnih okoliščin je pesem balada. Ker vsebuje lirske in epske vsebine jo imenujemo lirsko-epska balada. Lirske sestavine so: Razmišljanje o pravljici, žalostno občutje, nesrečna ljubezen, čolnarjeva otožnost.
Epske sestavine so: Pripoved o Lorelaj in njenem počutju, čolnarjeva plovba in smrt.
6. Oblikovna in pesniško-jezikovna analiza pesmi.
Pesem je sestavljena iz šestih kitic, ki so po številu vrstic kvartine. Pesem ima prestopno rimo. Pesem Lorelaj je upesnjena, z pesniškimi figurami, ki so značilne tudi za ljudsko slovstvo.

Pesniška sredstva: okrasni pridevniki(zlat glavnik, zlati lasje, mameč napev...),
Primeri ali komparacija(Lorelaj-kraljica), posebitev(pravljica iz davnine).

G.N.G. BYRON: Romanje grofiča Harolda

Rodil se je 1788 v Londonu in umre 1824 v Mesolongi v Grčiji. Bil je plemič, lord, angleški romantični pesnik. Kot pesnik se je proslavil s pesnitvijo Romanje grofiča Harolda (1812–1818) in satiričnim epom Don Juan (nedokončan), sicer pa je bil najvidnejša osebnost angleške romantike. Njegovo delo Parizina, ki je postavljeno v italijansko renesanso, je polno močnih strasti in tragičnih junakov, ki jih družba podreja svojim krivičnim zakonom. Njegova življenjska pot je bila polna ljubezenskih avantur, ločitev, ekstravagantnih popotovanj, zadolženosti, obtožb incesta in sodomije. Kot oseba je bil zelo kontroverzen, uporniški, pa tudi radodaren in občutljiv za krivice. Svobodnjaško življenje, ponos in ostra satira so ga pripeljali v spor z družbo, zato je leta 1816 za zmeraj zapustil Anglijo. Njegovo zadnje potovanje ga je peljalo po Sredozemlju in tudi v Grčijo in tam se je v vojni za neodvisnost boril na grški strani. Umrli je za malarijo.

Interpretacija: Grofič Harold je tipičen romantični junak. Pripoveduje o dogodkih in vtisih z potovanja po Sredozemlju in Bližnjem vzhodu. Razklan je med ideali in stvarnostjo. Sprel se je z svetom: »Svet jaz nisem ljubil in ne mene svet.« Počuti se odtujeno in osamljeno, saj pravi: »Med njimi sem živel, a tujec sem jim bil.« Je pasiven upornik, ki prezira lažne vrednote. Odklanja materialno vrednotenje sveta, ne mara zavisti, obsojanja, zlaganosti. Kljub temu veruje v: uresničljive obljube, neumrljive upe, čednosti usmiljenja, srečo, dobroto.

Romanje grofiča Harolda je lirsko-epska pesnitev. Lirska je zato, ker je prvo osebna pripoved v verzih, gre za izpoved čustev in misli. Epska, pa je zato, ker pripoveduje o dogodkih s svojega popotovanja. Za Byronovo pesnitev je značilen byronizem oziroma svetobolje. Lirski subjekt je razočaran nad svetom in se zato počuti osamljen, odtujen in izobčen. Njegovi nazori se ne skladajo s splošno veljavnimi zakoni družbe, zato jo prezira. Je pesniški potopis. Pesnik pripoveduje o svojem iskanju dobrote.

Po zgradbi, je pesem sestavljena iz kitic, ki so osem-vrstične oktave ali stance, sestavlja jih osem enajstercev. Rima v pesmi je prestopna. Rima v kitici: a,b,a,b,a,b,c,c – zadnja verza se rimata zaporedno.

Sveta jaz nisem ljubil in ne mene svet.

M. J. LERMONTOV: JADRO

Predstavnik ruske romantike, ki se je rodil 1814 v Moskvi. Lermontov je odraščal po materini smrti pri bogati babici iz plemiških krogov. Babica se je preselila iz podeželja v Moskvo, kjer je študiral. Študija ni dokončal, ker se je raje vpisal v Gordijsko vojno šolo. V literaturi sta bila njegova vzornika Byron in Puškin. Pri starosti 15 let je napisal svojo prvo romantično pesnitev z naslovom Demon. Leta 1837 je bil zaprt zaradi pesmi, ki jo je napisal v čast Puškinove smrti. Iz zapore je bil pregnan na gorovje Kavkaz. Bil je upornik in je sodeloval v krvavem uporu oficirjev. Iz vojske je želel oditi, a mu tega niso dovolili. Umrli je leta 1841 v dvoboju z pesnikom Martinovim, ki ga je ubil zaradi interpretacije pesmi.

Dela: roman v verzih Junak našega časa, pesnitev Demon in Mciri, ter drama Maškarada.

Jadro: Napisana je bila leta 1832, ko je bil star 18 let. Datum je razviden iz pisma, ki ga je napisal pisal svoji prijateljici Lopuhihi. V tem pismu je zapisal: »Pred seboj ne vidim ničesar, kar bi mi vzbujalo posebno tolažbo. « Temu pismu je priložil pesem jadro.

EVROPSKI REALIZEM

1830 – 1880

Konča se z začetkom naturalizma- estetsko gibanje. Po latinsko realis pomeni stvarnost. Je umetnostna smer, ki upodablja svet takšen, kot se nam kaže. Realistična književnost prenese stvarnost na papir z besedami tako, da si ga lahko čim bolj natančno predstavljamo. Takemu upodabljanju pravimo, da je objektivno, torej neprizadeto in nepristransko. Tudi realizem nastane v neposredni odvisnosti od sprememb v družbi. Meščanstvo je nosilec tega obdobja. Evropska družba je kapitalistična družba, ki se deli na meščanstvo in kmete. Meščanstvo je bogatelo, dobili so vse dobrine, živeli so lagodno in strmeli k bogastvu. Na drugi strani pa so ostajali duhovno prazni in moralno pokvarjeni. Obdobje tehnološkega razvoja in znanstvenih odkritij(parni stroj, telegraf, gramofon). Evropske države so bile na stopnji razvitosti zelo različne, zato se razvijajo različne vrste realizma. Začetki in temelji pa so postavljeni v Francoskem realizmu. Realizmi:

- Objektivni realizem- je najbolj objektivna oblika realizma, kar pomeni, da je objektivni, nepristranski v prikazovanju človeka in družbe.
- Romantični realizem- zasledimo elemente romantike, največkrat so romantični junaki, ki so disharmonične osebe, katere obvladuje starost, čustvo, zasanjanost.
- Psihološki realizem- najmočnejša je bila tu ruska književnost. Pisatelj upodablja stvarnost človekove duševnosti, upodablja stvarnost kot jo vidi duša glave pripovedne osebe.
- Kritični realizem-gleda kritično na meščansko družbo, zato ponazarja in kritizira njene napake, predvsem njeno moralno držo.
- Socialni realizem- prevladuje v Angliji, kapitalistično je bila najbolj razvita. Tam je bila razklanost med kapitalisti in proletariatom največja. Prikazuje socialne razlike med družbenimi sloji, med proletariatom, ki se tudi za preživetje, na drugi strani pa kapitalisti, ki živijo lagodno. Tu se izoblikuje termin malega človeka.

GUSTAVE FLAUBERT: GOSPA BOVARY

Prihaja iz francoskega realizma in ta roman velja za najboljši primer realističnega romana. Avtor: rodil se je leta 1821, umrl pa leta 1880. Rodil se je v Rouenu, v ugledni zdravniški družini. Študiral je pravo, vendar ga je zaradi bolezni opustil in se posvetil pisateljskemu ustvarjanju, ter potoval po Evropi. V njegovem ustvarjanju prevladuje proza in sicer romani: zgodovinski roman Salambo, Vzgoja srca, Skušnjava sv. Antona; novela Tri zgodbe. Gospa Bovary je roman, ki naj bi nastal na podlagi neke časopisne vesti o tragični smrti meščanske gospe. Torej je zunanja motivacija, spodbuda je realistična. Flaubert je želel prikazati podobo francoskega malomeščanskega sveta čim bolj realistično, stvarno, brez olepševanja in izbiranje primernega ter neprimernega. Roman je pisal 4 leta, 8 mesecev in 11 dni. Zaradi

nenavadne snovi je Flaubert s svojim romanom pristal na sodišču. Roman so označili za nemoralen, protiverski, pohujšljiv, vulgaren. Po drugi strani pa je med bralci zaslovel. Interpretacija odlomka: V Branjih so tri odlomki, ki govorijo o treh življenjskih situacijah Eme.

1. Odlomek: Zakonski vsakdanjik govori, o tem, kako se Ema v zakonu dolgočasi. Zato se studiozno loti igranja klavirja. Charles pa je bil pozoren mož, stal je na vratih hiše in se razkazoval. Risala je. Ironija napad klavirja.
2. Odlomek: Poljedelski shod Najbolj znan odlomek, v katerem je prikazano dogajanje na poljedelskem shodu (sejmu), ter osvajanje Rudolfove Eme. Gre za posebno tehniko pripovedovanja, saj pisatelj mojstrsko preplete svetnikov govor na poljedelskem shodu in Rudolfovo dvorjenje Emi. S tako pripovedno tehniko je pisatelj na videz simboliziral na videz lepe sladke Rudolfove besede.
3. Odlomek: Usodna odločitev.: Odloči se da bo pojedla strup. Ali je Ema romantična oseba ali tragična? Je romantična, izgubi se med realnostjo in sanjarjenjem. Tragična je, ker ne doseže cilja in propade.

Predstavniki realizma:

Francija:

- Stendhal(začetnik realizma): Rdeče in črno
- Honore de Balzac(cikel romanov-celotna podoba Francoske družbe): Človeška komedija, Oče Goriat
- Gustav Flaubert: Gospa Bovary
- Guy de Maupassant: nakit

Angleži:

- Charles Dickens: Oliver Twist
- William Makepeace Thackeray: Seme ničevosti

Ruski:

- Nikolaj Vasiljevič Gogolj: Plašč(izreden dramatika), Revizor
- Ivan Sergejevič Turgenjev: Očetje in sinovi
- Lev Nikolajevič Tolstoj: Vojna in mir, Ana Karenina
- Fjodor Mihajlovič Dostojevski: Zločin in kazen
- Anton Pavlovič Čehov: Češnjev vrt

FJODOR MIHAJLOVIČ DOSTOJEVSKI: ZLOČIN IN KAZEN

Avtor: Rojen 1821, umrl leta 1881. Po študiju je postal svobodni pisatelj, zaradi revolucionarnega delovanja je bil obsojen na smrt, a so ga tik pred kaznijo pomilostili in poslali na prisilno delo v Sibirijo. Potem pa za šest let v vojsko. Zaradi dolgov je z ženo pobegnil v tujino, kjer ga je prevzela igralska strast. Vse življenje je trpel za epilepsijo, umrl je v Peterburgu leta 1881.

Dela: Zapiski iz mrtvega doma, Zločin in kazen, Igralec, Idiot, Besi, Mladenič, Bedni ljudje, Dvojnik, Stepančikovo in njegovi prebivalci, Ponižani in razžaljeni.

Sam naslov nakazuje idejo romana, da mora bit vsak zločin in greh kaznovan. Začel ga je pisat z naslovom Pijanci, a ga kasneje preimenoval v Zločin in kazen.

NATURALIZEM

1870-1900

Po letu 1870 se v Franciji iz objektivnega realizma razvije Naturalizem. Pišejo samo to, kar lahko začutijo. Miljevska teorija, ki pravi da nas oblikujejo trije dejavniki: dednost, okolje in čas. V svojih delih pisatelji dokazujejo to teorijo. V naturalizmu prevladuje dramatika. Pisatelj se postavi kot eksperimentalen in to kar doživi opiše v eksperimentalnem romanu. Prvi primer takega romana je :Človek-zver, v katerem je lokomotiva tako natančno opisana, da bi lahko narisali njen načrt. Estetika grdega- je nova estetika, ki jo uvede naturalizem, saj obravnava vse družbene sloje, tudi najnižje in do tedaj nesprejemljive teme.